

Besøksstrategi

Femundsmarka nasjonalpark og tilgrensede
landskapsvernområder

Nasjonalparkstyret
for Femundsmarka
og Gutulia

Nasjonalparkstyret for Femundsmarka og Gutulia

Utførende institusjon

Nasjonalparkstyret for Femundsmarka og Gutulia

Publikasjonsnummer

År

2021

Sidetall

29

Utgiver

Nasjonalparkstyret for Femundsmarka og Gutulia

Forfatter(e)

Ragnar Ødegaard, Kirsten Thyrum og Sindre Kolstad Valan

Tittel – norsk og engelsk

Besøksstrategi for Femundsmarka nasjonalpark med tilgrensede landskapsvernområder

Forsidebilde

Jon Kolstø

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	5
1.1	Formål.....	5
1.2	Rammeverk	5
1.2.1	Naturmangfoldloven	5
1.2.2	Verneformål og vernebestemmelser	5
1.2.3	Forvaltningsplan	6
1.2.4	Andre styrende forhold.....	6
1.3	Merkevarestrategi – Norges nasjonalparker.....	7
2	Kunnskapsgrunnlaget	8
2.1	Sårbare naturverdier.....	8
2.1.1	Vegetasjon	8
2.1.2	Dyre- og fugleliv.....	10
2.2	Samisk reindrift.....	12
2.3	Kulturminner	14
2.4	Besøkende	16
2.5	Reiselivet	17
2.6	Informasjon og formidling.....	18
2.6.1	Besøkssenter Nasjonalpark	18
2.6.2	Grenselandet.....	19
2.6.3	Annet infomateriell	19
2.7	Sammenstilling og situasjonsanalyse av kunnskapsgrunnlaget	20
2.8	Problemstillinger og utfordringer.....	20
2.8.1	Natur- og kulturverdier.....	20
2.8.2	Reindrift.....	20
2.8.3	Besøkende	21
2.8.4	Reiselivet	21
3	Mål og strategi.....	22
3.1	Hovedmål for besøksstrategien.....	22
3.2	Hovedstrategier	22
4	Tilrettelegging og tiltak	24
4.1	Prioriterte innfallsporter og informasjonspunkt	24
4.1.1	Innfallsport ved Synnervika – nordenden av Femunden.....	24
4.1.2	Innfallsport i Elgå – sørenden av Femunden	25
4.1.3	Informasjonspunkt	25
5	Tiltaksplan	27

Foto: Norbert Weider

1 Innledning

1.1 Formål

En besøksstrategi er en plan for hvordan forvaltningsmyndigheten vil gjennomføre besøksforvaltning for verneområdet. Besøksstrategien skal vise hvilke tiltak (informasjon, fysisk tilrettelegging, sonering, oppsyn etc.) som er nødvendige for å balansere verneverdier, besøkende og lokal verdiskaping slik at en oppnår størst mulig nytte for alle tre interesser. Dersom det er motstridende målsettinger mellom ivaretagelse av verneverdiene og lokal verdiskaping, skal ivaretagelse av verneverdiene tillegges størst vekt.

På oppdrag fra Regjeringen startet Miljødirektoratet i 2013 arbeidet med å lage en merke- og kommunikasjonsstrategi for Norges nasjonalparker, besøksentrene, nasjonalparklandsbyer og nasjonalparkkommuner. Det er uttalt at:

- Vi skal gi nasjonalparkene en tydelig posisjon i markedsføringen av Norge som bærekraftig reisemål og som grunnlag for bred lokal verdiskaping.
- Vi skal gjennom besøksforvaltning legge til rette for og styre bruken i nasjonalparkene slik at opplevelsen for de besøkende og den lokale verdiskapingen blir størst mulig, forståelsen for vernet økes og verneverdiene ivaretas.
- Sentrale begreper i denne sammenhengen er besøksforvaltning og besøksstrategi. Med besøksforvaltning menes å legge til rette for og styre bruken av en nasjonalpark slik at opplevelsen for de besøkende og den lokale verdiskapingen blir størst mulig, forståelsen for vernet økes og verneverdiene ivaretas.

1.2 Rammeverk

Besøksforvaltning er en del av forvaltningen av et verneområde. Rammene for besøksforvaltningsarbeidet er naturmangfoldloven, verneforskriften og forvaltningsplanen. Disse legger føringer for arbeidet med besøksforvaltningen.

1.2.1 Naturmangfoldloven

Naturmangfoldlovens formålsparagraf (NMLs § 1) sier at naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser skal tas vare på ved bærekraftig bruk og vern, også slik at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel, nå og i fremtiden, også som grunnlag for samisk kultur.

I lovens kapittel II med alminnelige bestemmelser om bærekraftig bruk er det nedfelt forvaltningsmål for arter, naturtyper og økosystemer. NMLs § 6 understreker at enhver skal

Formålet med besøksstrategien for Femundsmarka nasjonalpark er å ha en plan for hvordan forvaltningsmyndigheten skal møte de besøkende slik at opplevelsen for disse blir størst mulig, bidra til lokal verdiskaping, samtidig som forståelsen for vernet økes og verneverdiene ivaretas.

Kveldsstemning i Femundsmarka. Foto: Kjartan Trana.

opptre aktsomt og gjøre det som er rimelig for å unngå skade på naturmangfoldet. Ved vedtak som berører samiske interesser skal hensynet til naturgrunnlaget til samisk kultur vektlegges (§ 14).

Lovens kapittel V omfatter områdevern. §§ 35–40 hjemler vern av arealer til nasjonalpark, naturreservat m.fl. Naturmangfoldlovens § 47 gir forvaltningsmyndigheten hjemmel til å gjennomføre skjøtselstiltak for å opprettholde eller oppnå den natur- eller kulturtilstanden som er formålet med vernet.

1.2.2 Verneformål og vernebestemmelser

Verneforskriftene for Femundsmarka nasjonalpark, de to tilgrensede landskapsvernområdene og Grøvelsjøen naturreservat har hver sine formålsparagrafer som ligger til grunn for forvaltningen av verneområdene. Formålene vil også være en viktig del av rammeverket for besøksstrategien. I tillegg inneholder verneforskriftene også en rekke bestemmelser om konkrete temaer som bygnings- og anleggsvirksomhet, motorferdsel, organisert ferdsel, dyre- og planteliv mm som også vil gi føringer for arbeidet med besøksstrategien. En del tiltak som en kan forvente kan bli igangsatt som følge av en vedtatt besøksstrategi vil kunne kreve dispensasjon fra verneforskriftene. En del tiltak vil sannsynligvis kunne gjennomføres direkte med hjemmel i verneforskriftene eller skjøtselshjemmelen i naturmangfoldloven.

Verneformål

Femundsmarka nasjonalpark

- å bevare et stort, sammenhengende og i det vesentlige urørt skog- og fjellområde
- å bevare landskapsformer med blant annet det særpregede dødislandskapet med blokkmark, morenerygger, sjøer og vannsystemer
- å bevare det naturlige biologiske mangfoldet med et egenartet plante- og dyreliv.

Allmenheten skal gis anledning til naturopplevelse gjennom utøving av tradisjonelt og enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging. Kulturminner i nasjonalparken skal beskyttes mot skade. Området skal kunne nyttes til reindrift. Ivaretagelse av naturgrunnlaget innenfor nasjonalparken er viktig for samisk kultur og næringsutnyttelse.

Femundslia landskapsvernområde

«Formålet med opprettelsen av Femundslia landskapsvernområde er å ta vare på et særpreget naturlandskap i tilknytning til Femundsmarka nasjonalpark.

Allmenheten skal gis anledning til naturopplevelse gjennom utøvelse av tradisjonelt og enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging. Området skal kunne nyttes til reindrift. Ivaretagelse av naturgrunnlaget innenfor landskapsvernområdet er viktig for samisk kultur og næringsutnyttelse.»

Langtjønna landskapsvernområde

Formålet med opprettelsen av Langtjønna landskapsvernområde er å ta vare på et særegent natur- og kulturlandskap i tilknytning til Femundsmarka nasjonalpark, med kulturlandskapselementer blant annet knyttet til fløtningsanlegget mellom Femund og Feragen.

Allmenheten skal gis anledning til naturopplevelse gjennom utøvelse av tradisjonelt og enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging. Området skal kunne nyttes til reindrift. Ivaretagelse av naturgrunnlaget innenfor landskapsvernområdet er viktig for samisk kultur og næringsutnyttelse.»

Grøvelsjøen naturreservat

Formålet med fredningen er å bevare et naturhistorisk interessant område med viktige kvartærgeologiske formelementer, blant annet en rekke velutviklede seter i ulike nivåer.

1.2.4 Andre styrende forhold

Grunneiere og rettighetshavere beholder sine eierforhold og rettigheter, men berøres av verneforskriften og må forholde seg til denne. Dette er viktig å ha med seg i arbeidet med besøksforvaltning. Mange tilretteleggingstiltak krever grunneiers tillatelse før de kan gjennomføres. Anlegg av nye stier og oppgradering av eksisterende stier er eksempler på tiltak som krever godkjenning av grunneier. Dersom et tiltak kan gjennomføres som et skjøtselstiltak i regi av forvaltningsmyndigheten faller kravet om grunneiers tillatelse bort, jf. naturmangfoldlovens § 47.

En del tiltak som kan være aktuelle å gjennomføre i forbindelse med den praktiske oppfølgingen av besøksstrategien vil også kunne kreve behandling etter annet lovverk, eksempelvis plan- og bygningsloven, motorferdselloven m.fl.

I prosjektplanen for besøksstrategien heter det at det skal lages en felles besøksstrategi for Femundsmarka og Gutulia nasjonalparker. I 2018 var det 50 år siden Gutulia nasjonalpark ble opprettet. I den forbindelse ble det gjennomført en rekke informasjons- og tilretteleggingstiltak i samsvar med velkommen-inn-tenkningen. Finansieringen av disse tiltakene krevde at det forelå forslag til eller et ferdig besøksstrategidokument for nasjonalparken. Av hensyn til jubileumsarrangementene ble derfor arbeidet med besøksstrategien for Gutulia nasjonalpark framskyndet. Et resultat av dette ble at det lages separate besøksstrategier for Femundsmarka og Gutulia nasjonalparker.

1.2.3 Forvaltningsplan

I verneforskriften for Femundsmarka nasjonalpark, § 5, heter det at det skal utarbeides en forvaltningsplan med nærmere retningslinjer for forvaltning, skjøtsel, tilrettelegging, informasjon mv. Forvaltningsplanen for Femundsmarka nasjonalpark med tilgrensede landskapsvernområder ble endelig godkjent av Miljødirektoratet i mai 2014. Ved en framtidig revisjon av forvaltningsplanen tar en sikte på å la besøksstrategien bli en integrert del av planen.

En forvaltningsplan skal være et praktisk hjelpemiddel til å opprettholde og fremme verneformålet. Samtidig skal den bidra til å sikre en helhetlig forvaltning ved å gi konkrete retningslinjer for praktisering av verneforskriftens bestemmelser, samt å avklare hva som kan tillates av aktiviteter og tiltak. Den vil derfor også gi føringer og rammer for arbeidet med en besøksstrategi. Forvaltningsplanen må utarbeides innenfor rammen av verneforskriften. For grunneiere, rettighetshavere og andre med brukerinteresser i nasjonalparken vil forvaltningsplanen bidra til en mer forutsigbar forvaltning.

Hovedutfordringen for forvaltningen av Femundsmarka nasjonalpark er å legge opp til en forvaltning som tar vare på verneverdiene samtidig som området fortsatt kan utnyttes til jakt, fiske, friluftsliv og reindriften- og landbruksvirksomhet innenfor rammene av verneformålet. Dette betyr at området må skjermes mot inngrep eller aktiviteter som kan ødelegge eller forringe de naturkvalitetene som vernet er ment å ivareta. Nøkkelen til å bevare naturmiljøet er å styre menneskelig påvirkning.

1.3 Merkevarerstrategi – Norges nasjonalparker

Miljødirektoratet har utviklet en merkevarerstrategi for Norges nasjonalparker – som også inkluderer alle andre verneområder. Denne skal gjøre nasjonalparkene våre til mer tydelige og helhetlige attraksjoner for besøkende. Strategien skal gi nasjonalparkene en mer tydelig identitet. På sikt skal besøkende møte informasjon, tilrettelegging og infrastruktur som er mer lik enn i dag og av høy kvalitet.

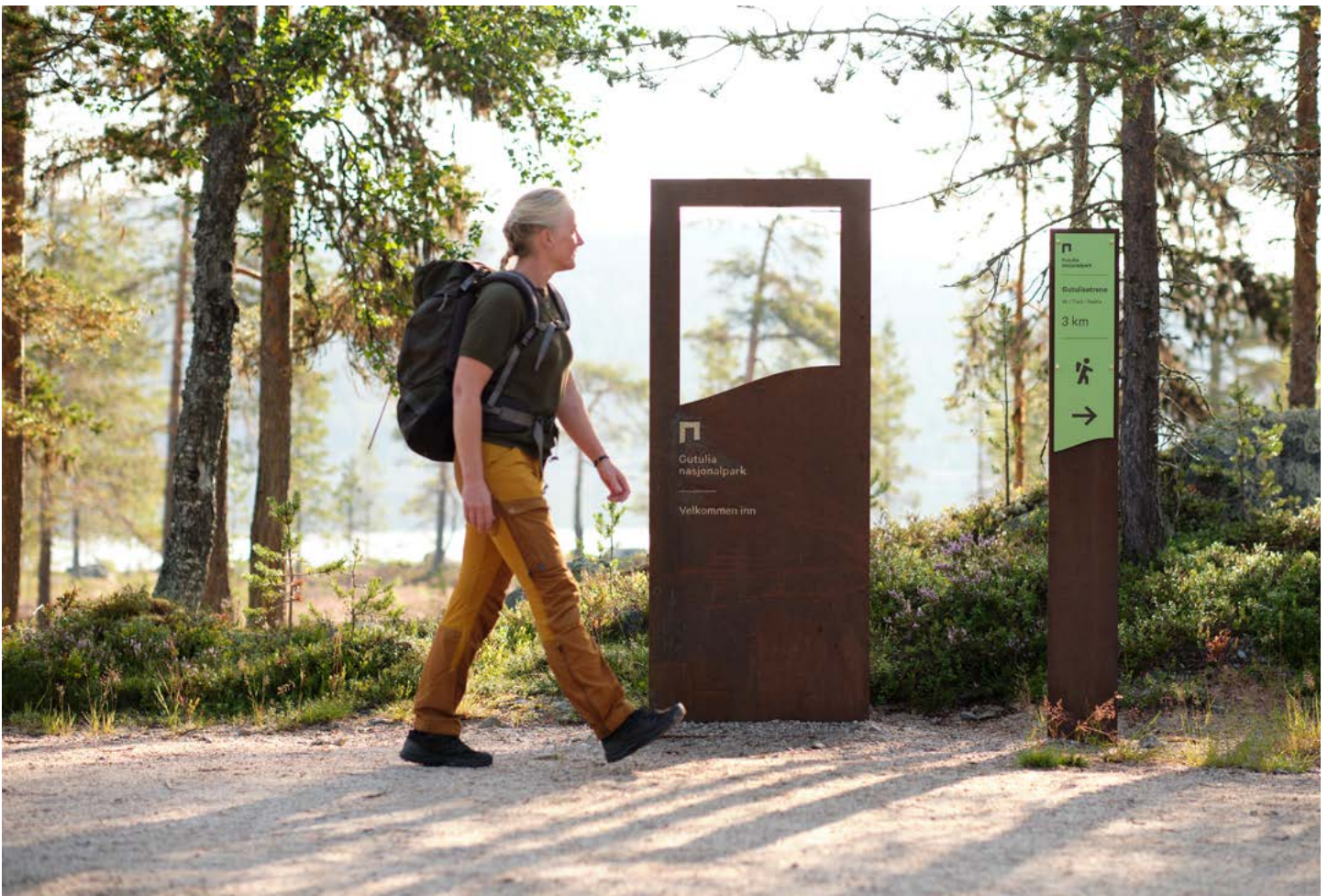
Merket – en portal – symboliserer en overgang mellom det kultiverte og det naturlige. Portalen kan også tolkes som en ramme, men skal tydelig invitere inn i verneområdene. Det er et nasjonalt mål at verneområdene både skal bevares og oppleves. Portalen skal åpne opp for nye opplevelser, senke terskelen for de besøkende og øke kunnskapen om naturen.

I merkevarerstrategiens visuelle profil ligger en beskrivelse av konseptet portal, logo, typografi, fargebruk, fotomanør, språkprofil og retningslinjer for bruk av den visuelle identiteten. Fra denne designmanualen kan det lastes ned logo og maler for skiltprogram, flagg, kart, roll-up, boards, brosjyrer mm og brukes i henhold til retningslinjene. Merkevarerstrategien blir viktig for alle møtepunkter mellom besøkende og Femundsmarka nasjonalpark.

Innfallsporter

Merkevaren skal tas i bruk på etablering og utvikling av innfallsporene. Ulike innfallsporter har ulike funksjoner. Ut fra hvor mange som bruker innfallsporene og ønsket framtidig bruk kan innfallsporene utvikles etter følgende modell:

- Utkikkspunkt (tydelig opplevelses- og utkikkspunkt, sted å søke informasjon, et område som tåler økt besøk, kommunikasjonspunkt med hensyn til adkomst og parkering bil og buss, tilgjengelig sanitæranlegg, mulig lokalitet for universelt utformet tilrettelegging).
- Informasjonspunkt (enklere enn utkikkspunkt, uten sanitæranlegg etc.).
- Startpunkt (samme nivå som informasjonspunkt, men også et sted hvor en kan starte tur)

Innfallsporten til Gutulia nasjonalpark. Foto: Tom Gustavsen

Kunnskapsgrunnlaget

Kunnskap om verneverdiene og deres sårbarhet, de besøkende og brukerinteressene, spesielt reiselivsnæringen, er et viktig grunnlag for å kunne utarbeide en besøksstrategi. I Femundsmarka har vi også den samiske reindrifta som er en viktig stedegen næring og kulturbærer basert på naturgrunnlaget, og som er sårbar for ferdsel og inngrep. Besøksstrategien for Femundsmarka nasjonalpark skal bygge på et godt faglig grunnlag. Rapporter fra tidligere faglige undersøkelser, registreringer og sammenstillinger utgjør en viktig del av kunnskapsgrunnlaget for besøksstrategien. I tillegg inngår resultatene av kartlegginger og analyser spesifikt rettet mot arbeidet med besøksstrategien. Sammen med erfaringsbasert kunnskap har dette materialet til sammen dannet basis for arbeidet med mål, strategier og tiltak som ligger i besøksstrategien.

Sentrale rapporter og utredninger

- Øyjordet, I. 2015. Oversikt over besøkende til Femundsmarka og Gutulia nasjonalparker med tilhørende landskapsvernområde. Rapport.
- Vorkinn, M. 2016. Bruk og brukere i Femundsmarka og Gutulia sommeren 2015. Rapport.
- Sørensen, T. 2016. Rapport. Gjennomgang av kjente kulturminner i forbindelse med ny besøksstrategi for Femundsmarka nasjonalpark. Rapport Hedmark fylkeskommune.
- Høitomt, G. & Opheim, J. 2018. Femundsmarka nasjonalpark (med tilliggende landskapsvernområder) og Gutulia nasjonalpark. Sårbarhetsvurdering rovfugl/våtmarksfugl 2017. Rapport Kistefos Skogtjenester.
- Evju, M, Eide, N.E., Rød-Eriksen, L & Gundersen, V. 2018. Sårbarhetsvurdering av utvalgte lokaliteter i Femundsmarka nasjonalpark. Røavassdraget, Grøtdalen og Valdalsfjellet. NINA Rapport 1482.
- Nilsen, M.Ø. & Græsli, S. 2018. Sårbarhetskartlegging reindrift. Femundsmarka og Gutulia nasjonalparker med tilgrensede verneområder. Rapport.
- Rådhuset Vingelen AS. 2018. Kartlegging av reiselivet i og rundt Femundsmarka nasjonalpark. Rapport.
- Valan, S. 2020. Sårbarhetsvurdering av Historisk vandrerrute i Langtjønna landskapsvernområde. Rapport.
- Bekken, J. 2020. Kartlegging av våtmarksfugl ved Røvoltjønna. Rapport.

2.1 Sårbare naturverdier

En sårbarhetsvurdering i et verneområde gjøres med bakgrunn i verneformålet. I arbeidet med besøksforvaltning er det spesielt viktig å ha kunnskap om hvilke naturverdier som er sårbare med tanke på ferdsel og friluftsliv. Behov for tiltak knyttet til sensitiv natur vil gjerne oppstå i situasjoner der sensitive enheter dekker store deler av området eller der de er plassert nær spesielle attraksjoner eller mye brukte traseer.

Sett i sammenheng med tilgrensede områder, spesielt på svensk side, utgjør Femundsmarka et av de største sammenhengende vernede områdene i Sør-Skandinavia. Her finnes flere arealkrevende og sårbare dyrearter, herunder store rovdyr. Kombinasjonen mellom blokkmark (der marka er dekket av store steinblokker), skrin og stedvis urskognær skog og en mengde sjøer gir Femundsmarka et spesielt preg som savner sitt sidestykke i Europa.

Særegent for Femundsmarka i botanisk sammenheng er først og fremst den tørre, gamle furuskogen. Flere sårbare arter er avhengig av større arealer med upåvirket skog.

NINA har utarbeidet en sårbarhetsvurdering for vegetasjon og dyreliv i Femundsmarka nasjonalpark (Evju, M., Eide, N., Rød-Eriksen, L. & Gundersen, V. 2018). Den omfatter tre lokaliteter med ulike typer og omfang av ferdsel; områdene langs Røavassdraget, Grøtdalen og stier på Valdalsfjellet.

2.1.1 Vegetasjon

For vegetasjonen er de største utfordringene knyttet til fuktige områder og til slitasje knyttet til leirplasser, men utfordringene varierer en del mellom de ulike områdene som er befart. Det er få påviste funn av rødlistearter innenfor lokalitetene, men de funnene som er gjort, er av lavararter som er knyttet til gamle trær og død ved.

Langs Røavassdraget er det relativt stor ferdsel, blant annet av fiskere og kanopadlere. Det er tett med leirplasser, som dels sammenfaller med sensitive enheter, dvs. områder der det er tørt og i tillegg svært fint, erosjonsutsatt substrat. Fordi gjenveksten i slike områder går svært sakte, vil opphør av bruk bare i liten grad bidra til at leirplassene «forsvinner». Området har mye gammel skog, med svært gamle trær og mye både liggende og stående død, og sensitiviteten til gammelskogen er knyttet til bruk av død ved (gadd) til bålbrenning.

Forekomst av rødlistede sopp- og lavararter er en del kartlagt. Femundsmarka nasjonalpark synes å huse et rikt mangfold av rødlistede arter knyttet til gammel kontinental furuskog.

På stiene i Valdalsfjellet er det stor ferdsel og, spesielt i de nedre partiene, svært tett med sensitive enheter. I stien mot Svukuriset er det et småskala landskap med myrpartier og små brinker/terrasser som utløser sensitiviteten. Langs stien mot Grøvelsjøen er det også mange partier med myr og fuktig vierkratt. Her er det mindre ferdsel og mindre slitasje foreløpig.

Sårbarhet for vegetasjon

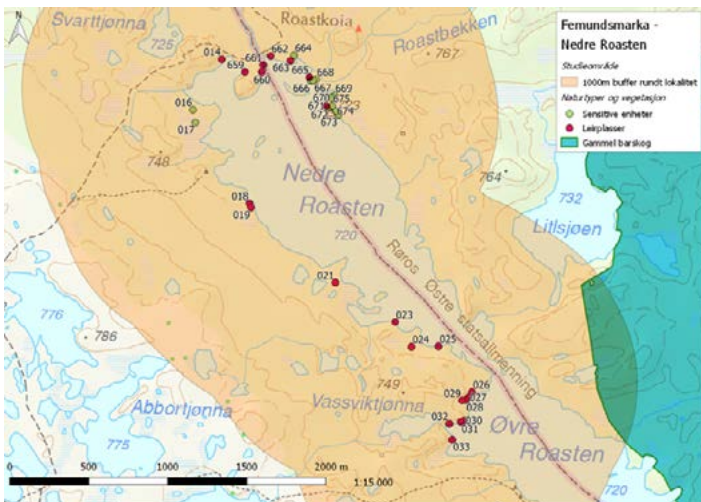
For vegetasjonen er de største utfordringene knyttet til slitasje ved fuktige områder og på leirplasser. Leirplassene ligger ofte på tørt og i tillegg svært fint, erosjonsutsatt substrat. Bruk av død ved til bålbrenning er også en stor utfordring.

Aktuelle tiltak

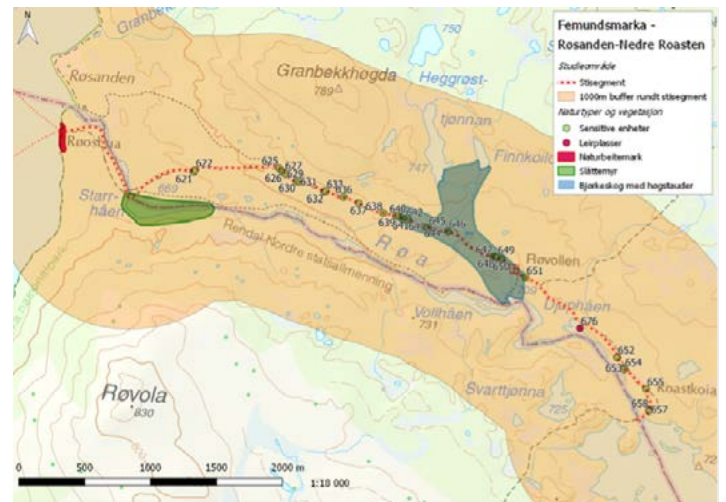
- Utkjøring av ved til enkelte leirplasser.
- Fokus på sporløs ferdsel i informasjonsmaterieill.
- Styrke stien mot ferdsel og evt. legge om deler av stisegmentene.

Ulvelav er en karakterart for området. Foto: Kjartan Trana.

Eksempel på registrerte sensitive enheter ved Nedre Roasten (Kart: NINA).

Eksempel på registrerte sensitive enheter langs strekningen Røsanden – Nedre Roasten (Kart: NINA).

2.1.2 Dyre- og fugleliv

Nokså varierte våtmarksmiljøer i Femundsmarka bidrar til et høyt antall registrerte fuglearter (125), til tross for mye skinn skogsmark. Våtmarksmiljøene inneholder sjeldne og truede vade- og andefuglarter, og er viktige jaktområder for rovfugl. Nøysomme arter som lavskrike, lappmeis, toppmeis, rødstjert og duetrost inngår i barskogen, mens snaufjellet er hekkeområde for bl.a. fjellrype, boltit, steinskvett og snøspurv.

Bever. Foto: Kjartan Trana

Det er utarbeidet en sårbarhetsvurdering av utvalgte rovfugl- og våtmarksfuglarter; kongeørn, fiskeørn, jaktfalk, hubro, storlom og «fjellender» (Høitomt, G. & Opheim, J. 2018). Fugleartene er vurdert å være mest sårbare for forstyrrelser i hekketida; perioden fra etablering til årets unger er på vingene. Både kongeørn, hubro og jaktfalk starter hekkeforberedelser i februar-mars, noe som gjør at den sårbare perioden blir lenger enn for f.eks. fiskeørn og våtmarksfugl som er trekkfugler. Forstyrrelser i tidlig etableringsfase kan resultere i at hekking uteblir, mens forstyrrelser i rugetid/ungetid kan medføre at arten skyr reiret eller at egg/unger dør på grunn av f.eks. kaldt vær/nedbør.

Det er grunn til å anta at «fjellendene» (svartand, sjøorre, havelle, bergand) er i tilbakegang i Femundsmarka, mens storlom og smålom ser ut til å ha nokså stabil eller økende forekomst. Alle disse artene vil være særlig sårbare for forstyrrelser i rugetida. De to lomartene kan forlate eggene på lang avstand ved forstyrrelser, mens endene i større grad trykker på reiret. Også i den første tida på vannet er ungene svært avhengige av beskyttelse mot uvær og predasjonsfare, det gjelder alle artene.

I Femundsmarka foregår mye av ferdselen på sommerstid langs vann og vassdrag. Dette medfører et potensial for forstyrrelser av våtmarksfugl, inkludert fjellender og lom. Ekstra uheldig vil det være hvis rugende fugl skremmes av eggene i perioder med kaldt eller dårlig vær. Egglegging for disse aktuelle artene vil normalt være i begynnelsen av juni, og klekking fra slutten av juni. Mai – juni betegnes som en periode med relativt lite ferdsel innover i Femundsmarka på grunn av redusert framkommelighet, noe som reduserer forstyrrelsesfaren for rugende vannfugl. Tiden mellom 1. juli og midten av august er den perioden med flest besøkende, og dette samsvarer med unge-

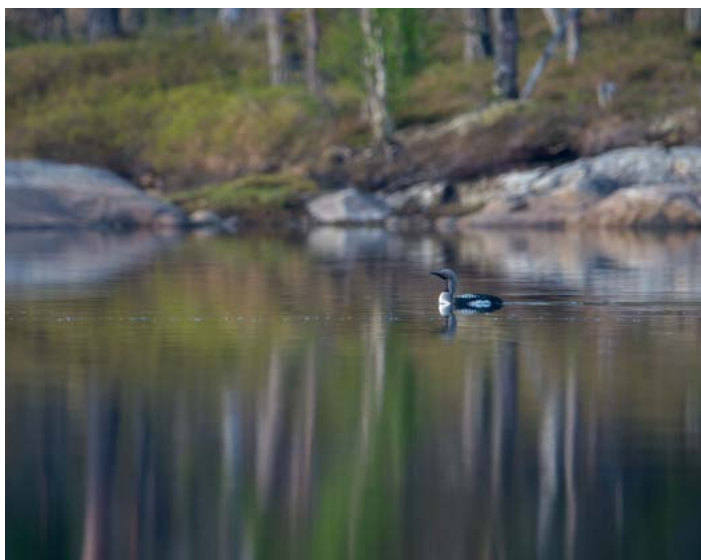
Sårbarhet for dyrelivet

I Femundsmarka foregår mye av ferdselen på sommerstid langs vann og vassdrag. Dette medfører et potensial for forstyrrelser av våtmarksfugl. Lom og ender benytter gjerne holmer og øyer som hekkeplasser, og også som skjulesteder ved forstyrrelser i ungetida. I Femundsmarka nasjonalpark er det forbud mot leirslagning på øyer

perioden for de fleste våtmarksfuglene i området. Gjentatte forstyrrelser (f.eks. langs merkede stier) i denne perioden vil være uheldig, spesielt i perioder med kaldt eller regnfullt vær. Løshunder vil også representere en betydelig trussel mot ikke flygedyktige fugleunger. Lom og ender benytter gjerne holmer og øyer som hekkeplasser, og også som skjulesteder ved forstyrrelser i ungetida. I Femundsmarka nasjonalpark er det forbud mot leirslagning på øyer, og dette bidrar til et redusert konfliktpotensial. De viktigste trusselfaktorer vurderes derfor å være ferdsel i viktige hekkeområder i ungetida, herunder slipp av hund i båndtvangsperioden. Områdene som viser stor sårbarhet er i stor grad sammenfallende med viktige besøksområder, eksempelvis Langtjønnvassdraget, Røvassdraget og nedre del av Roasten.

Samlet sett vurderes sårbart fugleliv i verneområdene å være relativt godt ivaretatt gjennom gjeldende vernebestemmelser og håndhevelsen av disse. Størst konfliktpotensial ligger i ferdsel knyttet til isfiske, hundekjøring, nærings- og oppsynsvirksomhet i tidlig hekkesesong (etableringsfasen), brudd på båndtvangsbestemmelser, samt kanopadling, fiske og ferdsel langs vassdragene i sommerhalvåret.

Totalt har Høitomt og Opheim definert 15 sårbarhetssoner rundt hekkeplasser for utvalgte rovfuglarter og i særlig viktige våtmarksområder. Med bakgrunn i disse ble det skissert to større hensynssoner i de områdene der konsentrasjonen av sårbare lokaliteter er størst. I tillegg utpeker NINA-rapporten områdene rundt Nedre Roasten og områdene rundt Røvoltjønnan som spesielt sårbare. Disse områdene er derfor også lagt inn i kartet over sårbare områder i Femundsmarka (figur 3). Området

Storlom er en viktig karakterart i området som er sårbar for forstyrrelser. Foto: Kjartan Trana

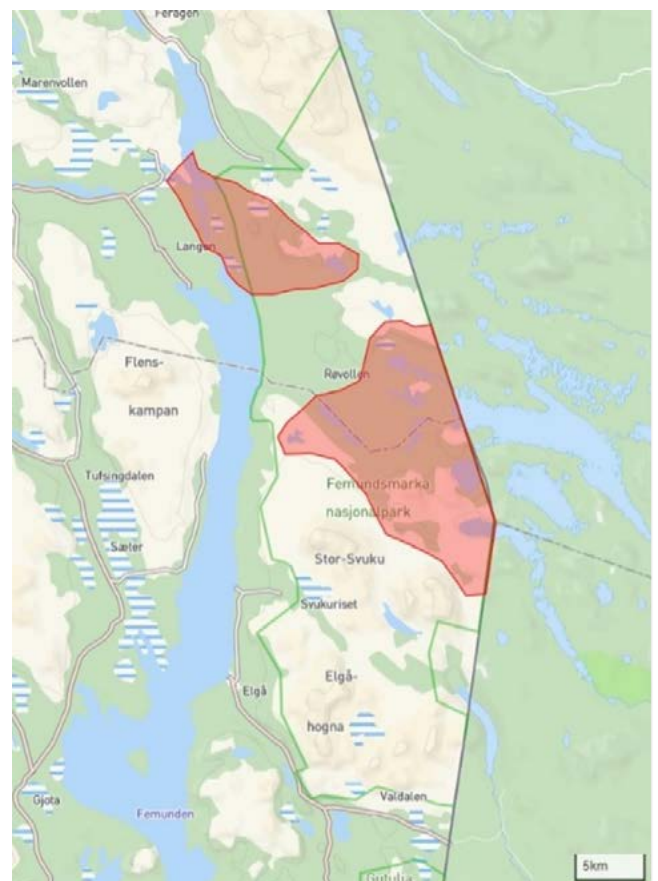

Kongeørn. Foto: Kjartan Trana.

rundt Røvoltjønnan, med alle større og mindre vann, er et viktig område for våtmarksfugl. Langt de fleste våtmarksfugl regnes som sensitive for ferdsel da de hekker på bakken, noen arter skyr også reiret lett. I mange tilfeller gir utilgjengelig våtmark rundt vannene fuglene naturlig beskyttelse, men her ligger tørre områder med lynghei og lavmark helt ned i vannkanten. Tråkk rundt vannene knyttet til fiskeing i det omfang det har i dette området, har trolig negativ effekt på hekkeforekomst rundt vannene.

Art	Sensitiv periode	Reirplassering
Kongeørn	01.02 – 15.07	Bergvegger (også små), samt trær (fortrinnsvis gammel furu). Bygger store kvistreir. Ett par har vanligvis flere alternative reir.
Fiskeørn	15.04 – 01.08	I toppen av furutre. Fortrinnsvis nært vassdrag eller større myrområder. Bygger store kvistreir.
Hubro	01.02 – 01.07	Vanligvis i tilknytning til berg, ur eller annen rasmark. Reir på bakken, godt beskyttet. Reiret er en enkel grop i bakken, og ligger godt beskyttet under stein/overheng. Ungene vandrer ut fra reirgropa før de er flygedyktige.
Jaktfalk	01.02 – 15.07	Hovedsakelig i bergvegger (unntaksvis i trær). Benytter fortrinnsvis gamle kvistreir etter ravn eller fjellvåk.

Tabell 1. Sårbar periode og reirplassering for ulike rovfuglarter. (Høitomt og Opheim, 2018).

Sårbare områder i verneområdene, spesielt i tidsrommet 1. februar–1. august. Kart utformet på bakgrunn av Høitomt og Opheim 2018: Sårbarhetsvurdering rovfugl/våtmarksfugl og Evju et al. 2018: Sårbarhetsvurdering av utvalgte lokaliteter i Femundsmarka nasjonalpark.

2.2 Samisk reindrift

Områdebruk og sårbarhet

Samisk virksomhet i Femundsmarka har tradisjoner langt tilbake i tid. Det finnes skriftlige kilder på tamreinhold fra 1600-tallet og framover. Sårbarhetskartleggingen fra 2018 (Nilsen, M.Ø. & Græsli, S. 2018) viser at reindriften er under press som følge av flere faktorer, bl.a. tap av arealer, ekspansjon av friluftsliv, tap av dyr til rovvilt og klimaendringer. Reindriften ser ut til å være negativt berørt av ferdsel både sommerstid og vinterstid, da store deler av området er brukt som helårsbeite og stiene flere steder går på tvers av trekkleier. Det er også turisthytter og skiløyper i kalvingsområder. Transportløyper for skuter knyttet til reindrift og tilsyn med buer etablerer ferdselsårer som benyttes både av skiløpere og hundespenn. Kalvingstiden og servinteren er de mest sårbare periodene, men reinen påvirkes negativt av infrastruktur og menneskelig aktivitet resten av året også.

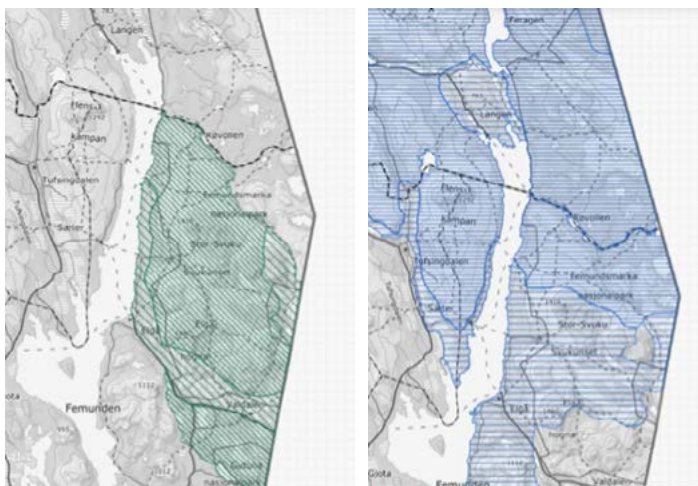
Femundsmarka har spesielt gode og viktige vinterbeiter for rein. Reindriftnæringa er derfor bekymret for utviklingen av vinterfriluftslivet og da særlig kjøring med hundespenn, noe som representerer en vesentlig forstyrrelsesfaktor for rein. Videre uttrykker Svahken sijte bekymring for økende trafikk fra svensk side, både enkeltpersoner og guidede grupper. Reindriften har en utpreget sesongvariasjon og ulike områder brukes gjennom året. Vår og sommer er det ikke rein nord for Røa, mens hele Femundsmarka brukes til vinterbeite.

Sårbarhet for reindrift

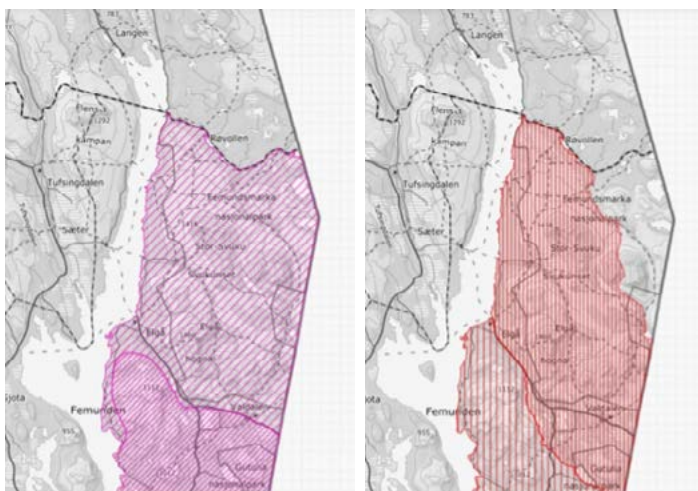
Kalvingstiden og servinteren er de mest sårbare periodene. Vinterfriluftslivet og da særlig kjøring med hundespenn representerer en vesentlig forstyrrelsesfaktor for rein.

Aktuelle tiltak

- Unngå for mye promotering av området på vinterstid.
- Fokus på informasjon om reindrift og sporløs ferdsel.
- Dialog med hundekjørermiljøet.

Høstbeite og vinterbeite rein. Kart fra <https://kilden.nibio.no>

Vårbeite og sommerbeite rein. Kart fra <https://kilden.nibio.no>

På våren under kalvingsperioden er reinen særlig sårbar for forstyrrelser. Foto: Steinar Johansen.

Reinsdyr på vinterbeite i Femundsmarka. Foto: Steinar Johansen.

2.3 Kulturminner

Thea Sørensens rapport fra 2017 (Sørensen, 2017) konkluderer med at det er svært mange interessante og viktige kulturminner i Femundsmarka. Det er gjort få systematiske registreringer av automatisk fredede kulturminner innenfor nasjonalparken, og en må regne med at det finnes langt flere enn de vi kjenner til i dag. Vi kjenner til bl.a. flere steinalderlokaliteter langs Røsandens og utløpet av Røosen, samt ved henholdsvis nordenden av Nedre Roasten og sørenden av Øvre Roasten. Disse representerer de tidligste sporene etter mennesker i Femundsmarka. I Femundsmarka finnes også store områder med fangstgroper, datert til yngre steinalder og middelalderen.

Hovedtyngden av fangstsystemer og steinalderlokaliteter som er identifisert i dag ligger i de nordlige områdene, i Langtjønna landskapsvernområde. Sommeren 2021 blir det åpnet en Historisk vandrerute som er et samarbeidsprosjekt mellom DNT, Riksantikvaren og Nasjonalparkstyret. Den Historiske vandreruta vil gå fra Røros til Langen, via Langtjønna landskapsvernområde. Langs hele ruta blir det satt opp over 20 vippeskilter som skal formidle kunnskap om ulike typer kulturminner i området, derav 6 vippeskilter i landskapsvernområde. Det er gjort flere funn av samiske kulturminner som bosetningsspor og innretninger for reindrift i området. Kulturminnene konsentrerer seg i de nordvest – sørøstgående elve-

dalene som går fra Femunden mot svenskegrensen. Den nordligste delen av nasjonalparken har antagelig blitt brukt kun til vinterbeite og her er det gjort svært få funn. Noen av de samiske kulturminnene er eldre enn 100 år og dermed automatisk fredet, mens andre stammer fra 1920-40-tallet.

Det er svært mange kulturminner fra nyere tid i Femundsmarka nasjonalpark, både samiske kulturminner, kulturminner relatert til tømmerdrift- og fløtning, setre, jakt- og fiskebuer, løer, slåttemarker og spor etter virksomheten til Røros Kobberverk, blant annet kullmil og kullbrennertufter.

Kulturminner

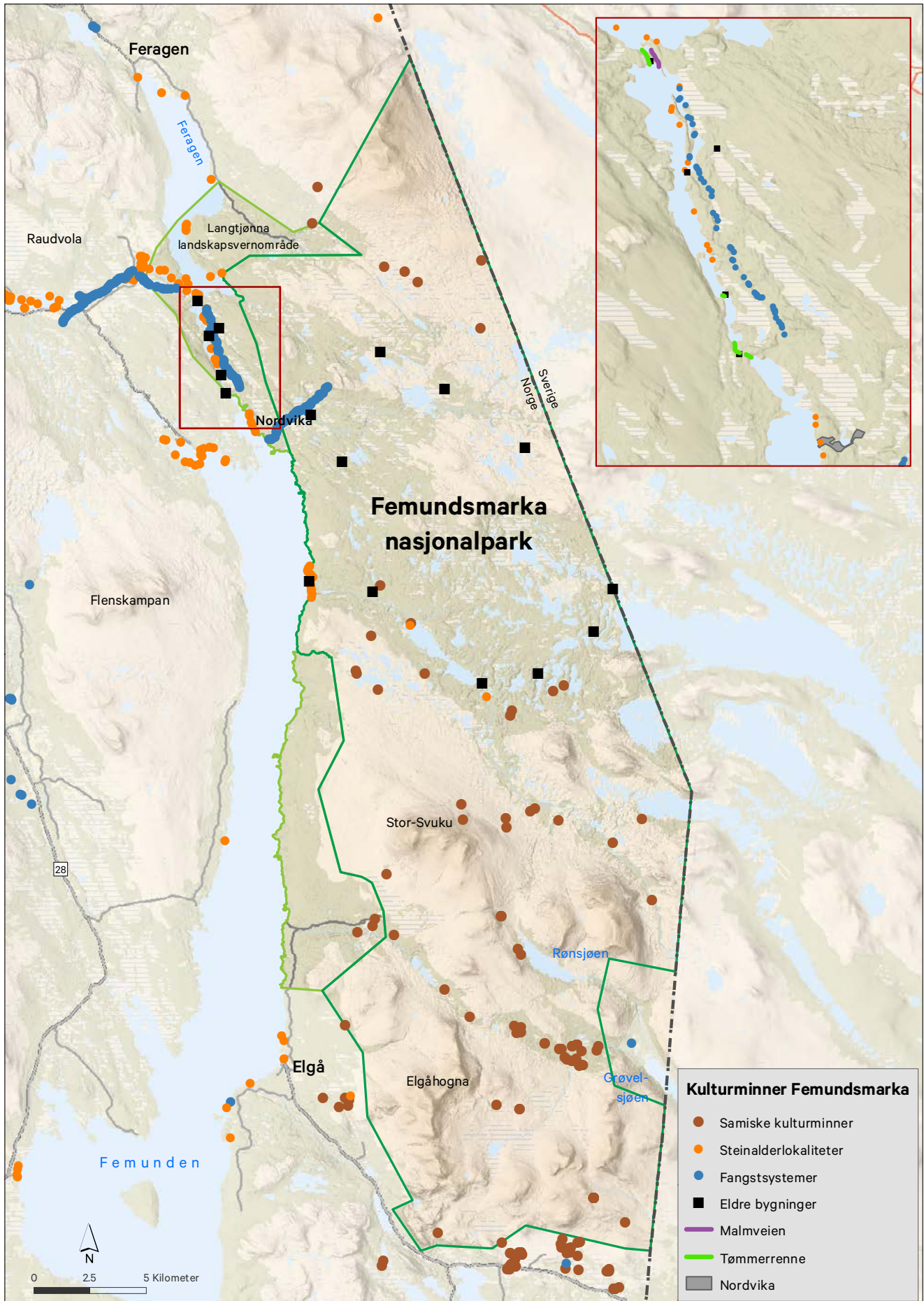
Det er svært mange interessante og viktige kulturminner i Femundsmarka, blant annet steinalderlokaliteter og fangstgroper. Spor etter tømmerdrift, jakt og slått er kulturminner fra nyere tid.

Aktuelle tiltak

- Formidling av kulturhistorien med etablering av Historisk vandrerute gjennom Langtjønna.
- Natursti i Heggrosta.
- Fokus på sporløs ferdsel i informasjonsmaterieill.

Tømmerrennene i Langtjønna og de åpne buene er populære turmål. Foto: Kjartan Trana.

Registrerte kulturminner innenfor Femundsmarka nasjonalpark.

Kartdata: Kartverket, Riksantikvaren.

2.4 Besøkende

Brukerundersøkelse

Det ble gjennomført en brukerundersøkelse i 2015, og totalt 16 selvregistreringskasser ble satt ut ved de mest brukte innfallsportene, samt på båten MS Fæmund II. Det ble utarbeidet en rapport som oppsummerer resultatene fra brukerundersøkelsen (Vorkinn, 2016). Brukerundersøkelsen er basert på svar fra selvregistreringskassene og en oppfølgende spørreundersøkelse.

Femundsmarka har et relativt høyt antall besøkende; men færre enn i mye besøkte parker som Jotunheimen og Rondane, men en god del flere enn i f.eks. Forollhogna eller parker i Nord-Norge. Andelen utenlandske besøkende (54 %) er blant de høyeste som er registrert i norske nasjonalparker, men skyldes mer nærheten til Sverige enn internasjonal attraksjonskraft. I Femundsmarka utgjorde svenske besøkende 34 %. Det ble registrert totalt 16 nasjonaliteter. Femundsmarka kommer i en mellomposisjon når det gjelder alder; store områder med relativt lett terreng ser ut til å slå ut på alderssammensetningen blant de besøkende. Mange går på flerdagers turer og har mye erfaring fra friluftsliv, men nesten halvparten av de besøkende er her for første gang. Over halvparten av de besøkende oppgir at de ser på hele Femundsmarka som et villmarksområde.

Hva gjør de besøkende?

De aller fleste som besøker Femundsmarka har tatt en tur til fots og en betydelig andel (16 prosent) har padlet med kano. Også når det gjelder fiske står Femundsmarka i en særstilling, 35 prosent oppga å ha fisket i løpet av året, og ca. 60 prosent er interessert i høstingsfriluftsliv. Svært mange overnattet i eller i nærheten av nasjonalparken (80 prosent), og nær halvparten overnatter i telt/lavvo.

Størst andel norske besøkende, samt fiskere og kanopadlere registreres nord i Femundsmarka, mens fotturister dominerer innfallsporene i sør. Mange utlendinger foretrekker å starte turen i sør. Over 90 prosent av svenske besøkende ble registrert ved Grøvelsjøen, Sylen og Valdalsfjellet (sør i Femundsmarka), mens 65 prosent av resterende utlendinger registrerte seg ved innfallsporter i sør.

Antall besøkende

Om lag 90 prosent av de besøkende hadde bestemt seg for å besøke parken før de dro hjemmefra, og nesten 40 prosent bestemmer seg mer enn tre måneder før avreise. For bortimot 60 prosent er parken hovedmålet med turen.

Besøksstatistikken over åpne buer i Femundsmarka for 2015 bekrefter hovedinntrykkene fra brukerundersøkelsen. Basert på hyttebøkene og salg av fiskekort har naturoppsynet anslått ca. 1300 brukere av buene pr år, men antallet vil variere. I tillegg til å se på utviklingen for fiskekortsalg over tid, vil en oversikt over besøket hos de største reiselivsaktørene, som MS Fæmund II og DNT-hytta Svukuriset, gi en pekepinn på antall besøkende og bruk av parken.

Besøkende til Femundsmarka skiller seg fra de fleste andre nasjonalparker. Særpreget med besøket i Femundsmarka er knyttet til en av kjerneutfordringene ved ferdsel og slitasje langs vassdrag og leirplasser

- Den største andelen overnatter i telt.
- Fiske og padling er populære aktiviteter.
- Turene strekker seg over mange dager.

Isfiske på vårisen er en populær aktivitet i Femundsmarka. Foto: Kjartan Trana.

2.5 Reiselivet

Rådhuset Vingelen utarbeidet i 2017 rapporten «Kartlegging av reiselivet i og rundt Femundsmarka nasjonalpark» (Rådhuset Vingelen AS 2017). Med bakgrunn i undersøkelser, analyser og nasjonale og internasjonale trendrapporter er det stor grunn til å anta at reiselivet i og i tilknytning til Femundsmarka vil øke i årene som kommer. Aktive ferier har vært i sterk vekst i de senere årene, og naturbasert reiseliv skjer i skjæringspunktet mellom reiseliv og naturforvaltning. Pr. i dag er det lite organiserte turer til Femundsmarka. De fleste opplever nasjonalparken på egenhånd.

Den kommersielle reiselivsnæringen i området består først og fremst av overnattingsbedrifter, kano- og båtutleie og servering. Rutebåten MS Fæmund II oppleves som en viktig opplevelsesaktør i tillegg til transportfunksjon. Det er ingen gjennomfartsveier i nærheten av nasjonalparken. I 2019 kom det en ny flyplass i Sälen, 40 minutters kjøretur fra Trysil med flyginger fra flere store byer.

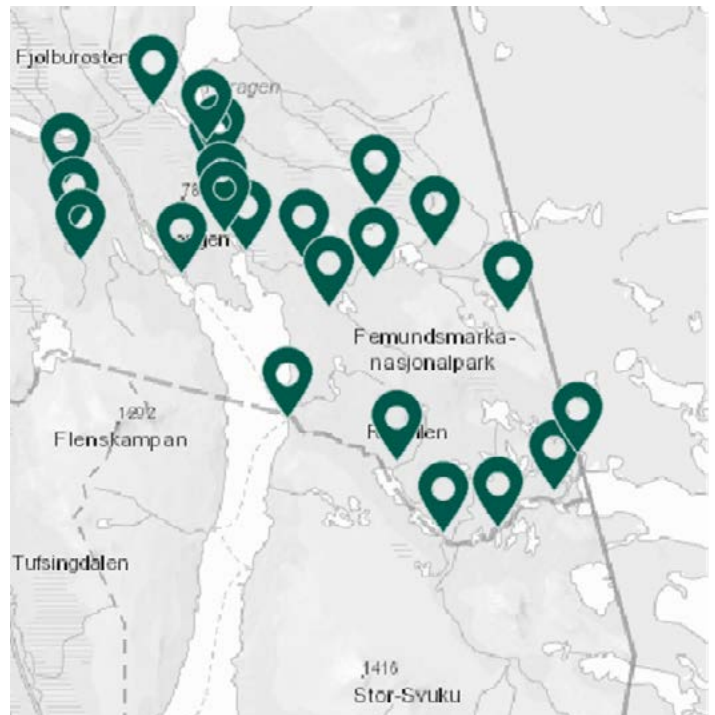
Det er sterk satsing på reiseliv i områdene rundt Femundsmarka. Nasjonalparken ligger mellom fire turistdestinasjoner; Røros og Engerdal på norsk side og skidestinasjonene Idre og Funäsfjällen på svensk side. Til sammen har disse fire destinasjonene over to millioner varme senger per år. Likevel er det kun Destinasjon Femund/Engerdal som har nasjonalparken som primærattraksjon. De tre andre destinasjonene har større servicesentre med stort tilbud, men lite kommersiell virksomhet opp imot Femundsmarka. For disse har nasjonalparken størst betydning som verdiskaper markedsføringsmessig.

Statskogs åpne buer er enkle, men er et gratis tilbud som er svært populært.

Åpne buer

Det finnes 17 åpne buer innenfor verneområdene og 7 av disse er fredet av Riksantikvaren. Disse eies av Statskog. Nasjonalparkstyret samarbeider med utkjøring av ved til buer og leirplasser.

Oversikt over åpne buer i Femundsmarka. Kart: Statskog.no

Langmyrbua. Foto: Bjarne Sætrang

Gubbtjønnbua. Foto: Bjarne Sætrang

Møllerbua. Foto: Bjarne Sætrang

2.6 Informasjon og formidling

Informasjon og holdningsskapende arbeid er en viktig del av miljøvernforvaltningens arbeidsområde og representerer en stor utfordring i forvaltningen av nasjonalparker. Status for arbeidet med publikumsrettet informasjon for Femundsmarka nasjonalpark med tilgrensede landskapsvernområder er i korthet følgende:

2.6.1 Besøkssenter Nasjonalpark

Femundsmarka nasjonalparksenter ble etablert i 2005 og har bestått av to avdelinger, én på Røros (Doktortjønna) og én på Elgå i Engerdal. Senteret skulle dekke temaene nasjonalpark, naturvern og friluftsliv, samt formidle miljøinformasjon for andre utvalgte temaer. Høsten 2019 ble det bestemt at Besøkssenter nasjonalpark Femundsmarka og Gutulia skal ha hovedsete i Elgå, men at det i tillegg etableres ubetjent informasjon om nasjonalparkene som en del av det framtidige verdensarvsenteret på Røros.

Besøkssenter nasjonalpark i Elgå er autorisert for 5 år fra 2020. Når det gjelder organisasjonsform foreslås det at stiftelsen INAF opprettholdes, men at den restruktureres og at vedtektene endres i samsvar med dette. For å sikre en god kontakt og godt samarbeid mellom Besøkssenteret og nasjonalparkforvaltningen foreslås at stiftelsens styre gjenspeiler sammensetningen av nasjonalparkstyret. Stiftelsens styre vil dermed få 6 medlemmer, 2 fra kommunene (Røros og Engerdal), 2 fra fylkestingene, samt 2 representanter oppnevnt av Sametinget. Besøkssenter nasjonalpark Femundsmarka og Gutulia skal

formidle kunnskap om natur og naturbruk i og i tilknytning til nasjonalparkene og inspirere til å besøke dem. For naturformidlingen vil det bli fokusert på 3 hovedområder:

- Urskog/gammelskog/villmark
- Sørsamiske naturverdier
- Friluftsliv på naturens premisser

Besøkssenteret skal tilby naturopplevelser som gjør folk glade i naturen. Det skal være et knutepunkt for naturveiledning, turinformasjon, næraktiviteter, attraksjoner og skal tilstrebe samhandling med andre lokale, bærekraftige virksomheter.

Besøkssenteret i Elgå er inspirert av samisk byggeskikk. Foto: Tom Gustavsen.

Grenslandet plakattavler ved Feragsdammen, startpunkt ved Langtjønna landskapsvernområde. Foto Tom Gustavsen.

2.6.2 Grenslandet

I området Femundsmarka-Rogen-Långfjället er det et sammenhengende og helhetlig verneområdekompleks på mer enn 2100 km² på tvers av riksgrensa. Området har et stort antall besøkere som må forholde seg til nokså komplekst og uoversiktlig regelverk. Dette dannet bakteppet for et Interreg-prosjekt med fokus på publikumsinformasjon om verneområdene som ble avsluttet i 2011. Det ble utarbeidet uteinformasjon (plakater), brosjyre og ei nettside, alle tiltak som fokuserer på det helhetlige verneområdekomplekset og ønsket friluftslivsadferd. Informasjonsplakater er satt opp nær verneområdegrensene ved mye brukte innfallsporter og også noen steder inne i nasjonalparken etter en helhetlig plan. Det er satt opp plakater for de enkelte verneområdene, med en som viser det helhetlige verneområdekomplekset og ulike temaplakater, blant annet om samisk reindrift.

En flerspråklig brosjyre om Femundsmarka nasjonalpark i Miljødirektoratets standard brosjyreserie om Norges nasjonalparker har vært tilgjengelig noen år og er blitt vidt distribuert. Som en del av det ovennevnte interregprosjektet ble det utarbeidet en samlebrosjyre om alle de store verneområdene i traktene Femundsmarka-Rogen-Långfjället. I 2008 forelå brosjyren «Med kano i Rogen-Långfjället-Femundsmarka» med fokus på skånsom friluftslivsadferd og regelverk, også denne som en del av interregprosjektet.

Interregprosjektet «Naturinformation – naturturism i Gränslandet Rogen-Femundsmarka-Långfjället» resulterte også i ei nettside der det er samlet mye informasjon om de enkelte verneområdene og mange sentrale natur- og kulturtemaer (www.graenslandet.se). Øvrig tilgjengelig informasjon om Femundsmarka nasjonalpark på nett framstår som fragmentert

og lite utfyllende.

Status for Gränslandet må diskuteres mellom forvaltningen i både Norge og Sverige. Begge landene utarbeider nå egne merkevarestrategier. Det er tatt initiativ til et slik møte for å diskutere hva som skal gjøres med Gränslandet.

2.6.3 Annet infomateriell

Det er laget bordbriketter for bruk på båten Fæmund II med informasjon om nasjonalparken, regelverket og ønsket adferd.

I samarbeid med nasjonalparkforvaltningen har Statskog utarbeidet egne informasjonspermer for de enkelte åpne buene på Rørossiden av nasjonalparken. Dette materiellet inneholder blant annet brukshistorie, historikken til bua, regler for bruken av bua og informasjon om nasjonalparken.

I årene 2010 – 2013 var det i regi av Statens naturoppsyn engasjert egne naturveiledere som i sommersesongen var ute i felt og utførte informasjons- og holdningsskapende arbeid rettet mot de besøkende. Arbeidet hadde fokus på det vassdragsnære friluftslivet (fiskere og kanopadlere) og konsentrerte virksomheten til de mest trafikkerte vassdragene.

2.7 Sammenstilling og situasjonsanalyse av kunnskapsgrunnlaget

Det foreligger et godt kunnskapsgrunnlag for Femundsmarka nasjonalpark og Femundslia og Langtjønna landskapsvernområder, både når det gjelder verneverdier og sårbare områder, attraksjoner/hva som trekker folk til området, de besøkende og deres ønsker, samt ulike nærings- og brukerinteresser. Besøksstrategien skal forsøke å balansere forholdet Natur- og kulturverdier – Besøkende – Brukerinteresser – Lokal verdiskaping i forvaltningens arbeid med «håndteringen» av de besøkende. Kunnskapsgrunnlaget for Femundsmarka synliggjør mulighetene og utfordringene for dette arbeidet på en god måte.

Hovedutfordringer

- Hvordan skjerme og unngå forringelse og ødeleggelse av viktige natur- og kulturverdier?
- Hva kan tilbys de besøkende av tilrettelegging og muligheter for gode opplevelser (Stikkord: Innfallsporter/infopunkter, besøkssenter, turtips, god nettside mm)?
- Hvordan kan en gjennom besøksstrategien bidra til lokal verdiskaping?

De viktigste brukergruppene

- Reindriften. Dette er den viktigste næringen i Femundsmarka i dag.
- Fiskere. De åpne buene på Rørossiden er attraktive for mange fiskere.
- Isfiskere som leier husvære og transport.
- Kanopadlere.
- Fotturister som bruker merkede stier («DNT-turist») og turistforeningens overnattingstilbud.
- Hundekjørere.

2.8 Problemstillinger og utfordringer

Sammenstillingen av tilgjengelig kunnskap om Femundsmarka peker på følgende spesifikke problemstillinger og utfordringer, tematisk opplistet:

2.8.1 Natur- og kulturverdier

- Sikre det urørte preget og villmarkskarakteren for de arealene som kan karakteriseres å inneha disse kvalitetene, ikke minst fordi dette er en etterspurt attraksjon.
- Slitasje knyttet til vegetasjonsmessig slitasjesvake og sårbare leirplasser, spesielt langs Røavassdraget.
- Stiframføringer i fuktige drag og bløte partier.
- Hogst og bruk av død ved, stående og liggende, til bålvirke.
- Forstyrrelser i reirområder for kongeørn, jaktfalk, hubro og fiskeørn, spesielt i etableringsperioden.
- Forstyrrelser i viktige hekkeområder for fjellendene og lomartene, spesielt omtales Røvoltjønna og Nedre Roasten.
- Kulturminnene viser et mangfold av virksomheter gjennom mange tusen år, og har et stort formidlingspotensial.
- Sammendragsrapporten viser ikke til spesielle problemstillinger, men påpeker at det er ønskelig med flere og bedre registreringer av kulturminner.

2.8.2 Reindrift

- Generelt påpekes at reindriften er negativt berørt av ferdsel både sommer og vinter.
- Sikre viktige og sårbare områder for reindriften mot inngrep og forstyrrende aktiviteter. Valdalsfjellet synes spesielt utfordrende i denne sammenhengen.

Hogst og bruk av død ved til bålvirke er en stor utfordring. Både gamle og døde sølvgrå trær er en viktig del av landskapet og som et levested for flere sjeldne- og sårbare arter. Foto: John Halvarsson.

- Skiløpere og hundespann bruker etablerte skutertraseer for reindrift og oppsyn.
- Kjøring med hundespann er en alvorlig forstyrrelsesfaktor vinterstid.

2.8.3 Besøkende

- Utfordrende å styre ferdselen, ikke minst fordi besøkende til nasjonalparken tradisjonelt i større grad enn i andre nasjonalparker bruker hele arealet.
- Trend nå at sesongene utvides. En må i større grad enn tidligere ta høyde for at det kommer besøkende til hele Femundsmarka gjennom hele året.
- For å kunne ta imot en økende gruppe som etterspør villmark må en ha klare strategier for sonering, kanalisering og informasjon, særlig med tanke på utenlandske besøkende.
- Viktig med informasjon til de besøkende om samisk reindrift.

2.8.4 Reiselivet

- Med bakgrunn i undersøkelser og trendanalyser er det grunn til å anta at reiselivet i og i tilknytning til Femundsmarka vil øke i årene framover. Viktige innfallsporter må derfor prioriteres for informasjonstiltak.

Turer med hundespann er en populær aktivitet på vinteren, men også en vesentlig forstyrrelsesfaktor for reindrift. Foto: Jan Nordvålen

3 Mål og strategi

3.1 Hovedmål for besøksstrategien

Ut ifra kunnskapsgrunnlaget, og ut fra ønsker for utviklingen i og rundt verneområdene, er det definert en målsetning for hver av de fire elementene i besøksstrategien:

Mål for verneverdiene

Bevare villmarkskarakteren, dette innebærer liten grad av tilrettelegging, hvor verneverdiene ikke påvirkes negativt av besøkende.

Mål for reiselivet

Verneområdene skal være attraktive for de besøkende, men tilrettelagte opplevelser kan i stor grad legges utenfor verneområdene, dette kan bidra til å skape vekst og positiv utvikling for det lokale næringslivet.

Mål for de besøkende

De besøkende, både tilreisende og fastboende, skal få gode opplevelser i møte med verneområdene. De gode opplevelsene skal gi mer kunnskap, forståelse og stolthet omkring verneområdene.

Mål for brukerinteressene

Sikre grunnlaget for videre reindrift i området, og tilpasse aktiviteter knyttet til bruk av området til ulike årstider, og bidra til at besøkende får økt innsikt i samisk bruk av naturen.

Besøksstrategien for verneområdene i Femundsmarka skal bidra til:

- Styrket vern ved økt kvalitet på besøksforvaltningen.
- Styrket vern ved kanalisering av ferdsel, og unngå tilrettelegging som gir økt ferdsel/telting/opphold i sårbare områder.
- Økt verdiskaping i bygdene rundt verneområdene.
- Gode opplevelser til besøkende gjennom høy kvalitet på informasjonen.
- Ivaretagelse av eksisterende lokal bruk og naturbasert næringsutøvelse, som jakt, fiske og reindrift, bærplukking, utleie av buer for lokalt bosatte.
- Økt bevisstgjøring om Femundsmarka hos reiselivet.
- Økt begeistring og stolthet omkring Femundsmarka i lokalmiljøene.

Bevare villmarkskarakteren er et av hovedmålene. Dette innebærer liten grad av tilrettelegging, hvor verneverdiene ikke påvirkes negativt av besøkende.

3.2 Hovedstrategier

1. Kanalisering av ferdsel for å ivareta verneverdiene

- Valg av innfallsport/ startpunkt.
- Tilrettelegging av stier med klopplegging der dette er nødvendig.
- Omlegging av merkede stier utenom spesielt sensitive områder.
- Utkjøring av ved til utvalgte leirplasser og de 17 åpne buene i området.
- Rydding av leirplasser – med fjerning av bålringer og forsterking av utvalgte bålplasser, samt fjerning av søppel.
- Skjerme spesielt sårbare områder.
- Utvikling av eksisterende infrastruktur, ikke bygge nytt eller ta i bruk nye stier/ plasser.

2. Informasjon

- Informasjon om verneområdene, verneverdiene, og nødvendige hensyn og aktuelle stier/ turmål. Stedstilpasset informasjon både generell og temabasert.
- Fornye og forenkle informasjonstavlene ved de utvalgte innfallsportene, infopunkter i bygdene rundt og på turisthyttene.
- Få til en enhetlig og god informasjon lett tilgjengelig på nett, i nært samarbeid med nasjonalparksenteret. Være aktiv på sosiale medier.
- Brosjyrer og annen skriftlig informasjon utformes i tråd med merkevarestrategien og informasjonen skal tilpasses publisering på nett.

3. Styrke samarbeidet med de ulike aktørene i området

- I samarbeid med nærings- og oppsynsaktører, bidra til at minst mulig konfliktfylte snøskutertraseer benyttes til de ulike oppdragene i området.
- Samarbeide med ulike aktører for å spre kunnskap og informasjon om regelverk som for eksempel, båndtvangsbestemmelser, forsøpling, forbud mot sykling og bålbrekking etc.
- Styrket veiledning i felt, blant annet informasjon om forbudet mot teltslagning på øyene i Femundsmarka, god adferd ved leirplasser.
- Bidra til at kunnskap om opplevelsesmuligheter økes gjennom samarbeid med Destinasjon Femund Engerdal og Destinasjon Røros.

Muggsjøen med kritthvite badestrender er et populært område. Foto: Kjartan Trana.

4 Tilrettelegging og tiltak

4.1 Prioriterte innfallsporter og informasjonspunkt

I forbindelse med Interregprosjektet Grenselandet - et samarbeid mellom forvaltnings-myndighetene i Sverige og Norge ble det satt opp en hel rekke informasjonstavler i et felles design for alle de ni verneområdene. Det er etablert til sammen 31 informasjonspunkt i dette samarbeidet, samt en egen felles nettside.

Miljødirektoratet sin veileder «Innfallsporter» (M-417/2015) definerer innfallsport som «summen av utendørs tilrettelegging som møter og kanaliserer besøkende fram til en opplevelse av hele eller deler av verneområdet». Innfallsporter skal ha høy kvalitet og det er forutsatt at noen av de som har nasjonalpark som reisemål og som besøker innfallsportene nøyer seg med å se inn i området eller rusle en tur i nærområdet. Tilrettelegging for gode opplevelser ved en innfallsport er derfor viktig. Et besøk til en innfallsport skal gi en totalopplevelse av å bli ønsket velkommen, gi påfyll av spennende kunnskap og historier, samt en «smak av villmark» uavhengig av ferdighetsnivå.

Det er prioritert to (2) ulike innfallsporter for Femundsmarka nasjonalpark, de utvalgte innfallsportene er startpunkt. Det er en forutsetning med god veiskilting for å vise til innfallsportene. De skal appellere til et stort spekter av målgrupper, fra barn, ungdom, voksne, pensjonister og besøkende med funksjonsnedsetting.

Innfallsportene skal være av såpass høy kvalitet at innfallsporten i seg selv er en opplevelse. Videre skal innfallsporten være utgangspunkt for ulike typer av opplevelser som for eksempel natur- og kulturformidling, fotturer, guida turer, rekreasjon mm. Innfallsportene skal bidra til kanalisering av ferdsel.

De prioriterte innfallsportene har ulike behov for tiltak. Felles for alle er at de ligger ved bilvei og har mange besøkende. Alle vil ha behov for ny informasjon og tilrettelegging i tråd med ny merkevare for Norges nasjonalparker.

4.1.1 Innfallsport ved Synnervika – nordenden av Femunden

Synnervika ligger i nordenden av Femunden, dette er utgangspunktet for båten M/S Fæmund II, som transporterer mange av de som besøker nasjonalparken. Plassen ligger langs bilvei, og den ender her, det går daglige busser hit, og det er en stor parkeringsplass beregnet på hytteeiere om vinteren og passasjerer som skal med båten om sommeren. Det er også en del kanopadlere og dagsbesøkende i området. Det har vært en del utfordringer knyttet til forsøpling i området, særlig knyttet til manglende toalett i nærområdet. Det er gjennomført en opprustning og tilrettelegging i dette området i samarbeid med Statskog, der det er etablert gode og drenerte teltplasser, grusing av gangvei ut til bade- og bål plass ved naustrekkene, samt toalett.

En innfallsport i dette området må etableres i nært samarbeid med Statskog og styret for båten MS Fæmund II. Det er utarbeidet et forslag til utforming av en innfallsport i området. Dette forslaget har vært drøftet med MS Fæmund II og Statskog som er positive til planene.

Situasjonsplan for innfallsport i Synnervika. Illustrasjon: Feste NordØst as.

Innfallsporter

Innfallsportene skal være av såpass høy kvalitet at innfallsporten i seg selv er en opplevelse. Videre skal innfallsporten være utgangspunkt for ulike typer av opplevelser.

- Synnervika – i nord
- Elgå – i sør

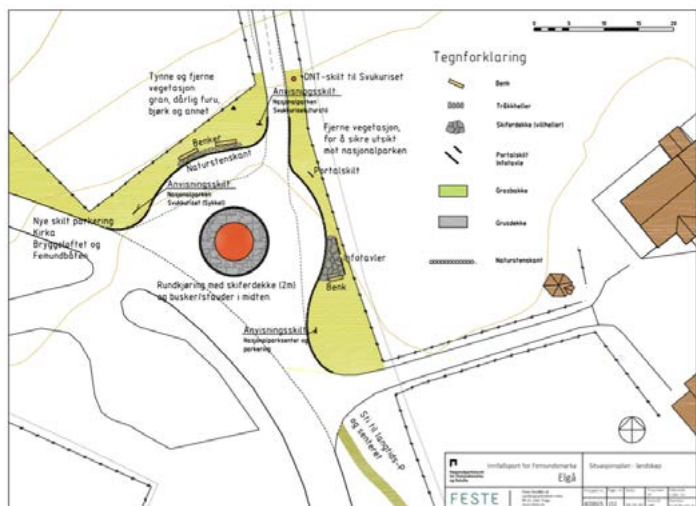
Ny gapahuk som blir en del av den nye innfallsporten i Synnervika. Foto: Tom Gustavsen.

4.1.2 Innfallsport i Elgå – sørenden av Femunden

Elgå er et lite bygdesamfunn med Besøkssenter nasjonalpark for Femundsmarka og Gutulia. Her er det også anløp for båten MS Fæmund II som har endepunkt i Elgå, og går nordover herfra samme dag. Det er flere overnattingssteder og én campingplass i området. De fleste besøkende til Femundsmarka fra Østlandet har Elgå som utgangspunkt, enten ved at de starter fotturen her, eller tar båten videre nordover. Det er mulig å ta buss til Elgå.

Det er stort behov for informasjon om nasjonalparken og mulige turer med Elgå som utgangspunkt. Det må være tydelig skilting inn mot Femundsmarka nasjonalpark/Svukuriset som er en betjent DNT- hytte, og tydelig skilting/anvisning videre mot besøkssenteret. Det er laget et forslag til utforming av en slik innfallsport. Dette forslaget har vært drøftet med lokalbefolkningen, reiselivet og kommunen, som alle har vært positive til disse planene. Det er viktig med en god dialog i arbeidet som skal skje framover.

Det er en målsetting å ta hensyn til prinsippet om Universell Utforming (UU). I Elgå er det allerede anlagt en tursti som er universelt utformet, og i randsonen til nasjonalparken ligger flere anlegg som er UU-tilpasset.

Prinsippskisse for innfallsporten i Elgå. Illustrasjon: Feste NordØst as.

Innfallsport Elgå. Foto: Marketmap

4.1.3 Informasjonspunkt

Det er planlagt ni (9) ulike informasjonspunkt knyttet til nasjonalparken og landskapsvernområdene. Ved disse informasjonspunktene må informasjonen tilpasses området de skal opp i mtp. tema, verneverdier og utfordringer. I første omgang er det et mål om å etablere informasjon på tre sentrale steder i sør, Haugen, Svukuriset og Valdalsfjellet.

Flere steder står det i dag informasjon som er utarbeidet gjennom Gränslandet. Nå jobber både svenske og norske nasjonalparker med en egen merkevarestrategi. Tiltak med informasjon for resterende punkter vil vurderes nærmere, etter en avklaring om Gränslandet, mellom den svenske og norske forvaltningen. Disse punktene er Feragsdammen, Ljøsnåvollen, Langen, Røsanden, Røvollen og Sylen/Grøvelsjøen.

Haugen

Mange besøkende til nasjonalparken passerer Haugen. Haugen er en gård med lang historie. Det er ønskelig å etablere litt informasjon om stedet, men også informasjon om nasjonalparken.

Svukuriset

Svukuriset er et sentralt punkt for å nå ut med informasjon til de besøkende. Stedet har en lang historie, særlig knyttet til sør-samisk bosetting og Daniel Mortensson. Det er ønskelig å etablere litt informasjon om stedet, men også informasjon om nasjonalparken.

Valdalsfjellet

Brakerundersøkelsen viser at det er et stort antall dags-besøkende til nasjonalparken som starter turene i sør ved Grøvelsjøen, Sylen og Valdalsfjellet. Dette er i all hovedsak svensker som overnatter i Grøvelsjøområdet, der det er en rekke overnattingsbedrifter og større hotell, samt mye hytter. Området er også sentralt for reindrifta, her er det etablert samletrøer for kalvemerking. Det står en jordgamme på parkeringsplassen, denne ble satt opp av reindrifta på 1970-tallet og har tidligere vært en kiosk/utsalg for sørsamisk husflid. Men har ikke vært i bruk på mange år, og bærer preg av tydelig forfall. Her er det stort sett alltid mange biler på parkeringsplassen. Dette punktet vil egne seg godt for informasjon om nasjonalparken for de mange besøkende herfra. Samtidig vil det også være et sentralt punkt for informasjon om reindriftas bruk av naturressursene i området. Stedet må utvikles i samarbeid med den sørsamiske bosettingen i området. Da dette er et sårbart område med tanke på ferdsel som går gjennom reindriftsland, området brukes aktivt av reindrifta om sommeren. Det skal ikke etableres flere parkeringsplasser, toalett e.l. Målet med dette informasjonspunktet er å formidle kunnskap om nasjonalparken, reindrifta og sårbarheten knyttet til dette. Det burde vurderes muligheter for en dynamisk informasjon rettet mot de besøkende.

Feragsdammen

Feragsdammen er et godt utgangspunkt for turer inn i Langtjønna landskapsvernområde og videre til Femundsmarka nasjonalpark. Ved dette informasjonspunktet er det i dag tavler fra Gränslandet. Det er også opparbeidet skilter etter ny mal, som inneholder kortfattet informasjon om Feragsdammen og Langtjønna. I arbeid med ny informasjon er det ønskelig med informasjon om landskapsvernområde og nasjonalparken.

Ljøsnåvollen

Ljøsnåvollen er et godt utgangspunkt for turer. Ved dette informasjonspunktet er det i dag tavler fra Gränslandet. I arbeid med ny informasjon er det ønskelig med informasjon om nasjonalparken.

Langen

Langen er et mye brukt utgangspunkt for turer inn i Langtjønna landskapsvernområde og videre til Femundsmarka nasjonalpark. Ved dette informasjonspunktet er det i dag tavler fra Gränslandet. I arbeid med ny informasjon er det ønskelig med informasjon om landskapsvernområde og nasjonalparken.

Røsanden

Røsanden er en av de mest brukte anløpene for Fæmund II, og treffer derfor mange besøkende. Ved dette informasjonspunktet er det i dag tavler fra Gränslandet. I arbeid med ny informasjon er det ønskelig med informasjon om nasjonalparken.

Røvollen

Ved DNT-hytta på Røvollen er det i dag tavler fra Gränslandet. I arbeid med ny informasjon er det ønskelig med informasjon om nasjonalparken, både ute og inne ved DNT-hytta. Det kan tenkes at informasjonen på dette stedet kan være noe mer utfyllende, fordi mange stopper her på veien inn i eller overnatter her.

Sylen/Grøvelsjøen

Sylen og Grøvelsjøen er to steder med et stort antall besøkende. I arbeid med ny informasjon er det ønskelig med informasjon om nasjonalparken ved disse stedene.

Gamme og parkeringsplass på Valdalsfjellet. Foto: Kirsten Thyrum.

Ny tilrettelegging med informasjoni mellom besøkssenteret og brygga i Elgå. Foto: Sindre Valan.

5 Tiltaksplan

INNFALLSPORTER OG INFORMASJONSPUNKT	STED	PRIORITET	TIDSPLAN
Planlegge og etablere innfallsport ved Elgå i nært samarbeid med Besøkssenter nasjonalpark og Elgå Vel.	Sentralt i Elgå, ved sti inn mot Svukuriset	1	2020 - 2021
Planlegge og etablere innfallsport ved Synnervika, lokalisering i tilknytning til gapahuk, brygga og MS Fæmund II.	Synnervika, like før brygga ved gapahuken	1	2020 - 2021
Sette opp nye veiskilter som viser til Femundsmarka, i henhold til merkevaren Norges nasjonalparker. I samarbeid med fylkeskommune og Statens Vegvesen.	Røros og Engerdal	2	2021
Utrede muligheter for å etablere informasjonspunkt ved naturlige utgangspunkt for turer inn i området. Utarbeide nye skilter i henhold til merkevaren Norges nasjonalparker. Ved Ljøsnåvollen, Feragsdammen, Langen, Røsandene, Røvollen, Haugen, Svukuriset, Valdalsfjellet og Sylen/Grøvelsjøen.	Hele området	2	2021-2024

INFORMASJONSTILTAK/FORMIDLING	STED	PRIORITET	TIDSPLAN
Status for Gränslandet. Hva skal skje med prosjektet. Dialog mellom den norske og svenske forvaltningen.	Hele området	1	2021
Utarbeide nye brosjyre om Femundsmarka i henhold til ny mal for merkevaren Norges nasjonalparker	Hele området	1	2020-2021
Utarbeide ny hjemmeside som gir god informasjon om området til de besøkende, felles prosjekt med besøkssenteret. Være aktiv på sosiale medier, Instagram og Facebook.	Hele området	1	2020
Etablere Historisk vandrerute fra Røros til Langen, via Langtjønna landskapsvern-område. Samarbeid med DNT og Riksantikvaren. Sette opp vippeskilte med informasjon om kulturminner i området. Åpning av ruta 2021.	Feragsdammen – Langtjønna – Femundsåsen	1	2020-2021
Sette opp natursti ved Hegggrøsta. Om historien og naturen i området.	Hegggrøsta	2	2021
Utarbeide informasjon rettet mot sporløs ferdsel. Eksempelvis lage/trykke egen søppelpose (nedbrytbart materiale) med informasjon som kan deles ut til besøkende, lage film om sporløs ferdsel som kan ta for seg flere tema etc. Samarbeid med Besøkssenteret.	Hele området	2	2021-2023
Hvordan ferdes i reinbeiteland – mer dynamisk informasjon som ivaretar sesong-variasjoner – bidra til å styre ferdselen i sårbare perioder. Samarbeid med besøkssenteret og reindrifta.	Valdalsfjellet og Besøkssenter Nasjonalpark i Elgå	2	2021-2023
Formidling om samisk reindrift ved Svukuriset – (Daniel Mortensson – tydelig beitepåvirket landskap – spor etter gammel – og samlekrever i bruk). Informasjon om Svukuriset, reindrift og nasjonalparken sees i sammenheng.	Svukuriset og nærområdene	2	2021-2022
Vurdere å utarbeide nytt informasjonsmaterieill til de åpne buene, DNT-hytter, Fæmund II og andre reiselivsaktører i randsonen. Brosjyrer, kart, rollup etc.	Hele området	2	2021-2023
Informasjon rettet mot hundekjørermiljøet - ferdsel i vinterbeiteområdene – spesifikk informasjon knyttet til utfordringene	Hele området	3	2021-2022
Vurdere å utarbeide Site – Specific guidelines for å gi råd til de som ferdes, slik at man skal oppleve området på best mulig måte og samtidig ferdes hensynsfullt. Må utarbeides i samarbeid med lokale ressurspersoner.	Hele området	3	2022-2023

TILRETTELEGGING	STED	PRIORITET	TIDSPLAN
Videreføre utkjøring av ved til 17 åpne buer og 4 leirplasser i samarbeid med SNO og Statskog. Vurdere om dette skal utvides til leirplasser i nedre del av Røavassdraget og Roasten.	Langtjønna LVO og Femundsmarka ved innfallsport.	1	Løpende
Videreføre skjøtselstiltak i Hegggrøsta og Muggsjølia, holde gjenveksten nede.	Hegggrøsta Muggsjølia	1	Løpende
Vurdere omlegging av DNT-stien mellom Svukuriset og Røvollen, ved Røvoltjønna. Samarbeid DNT.	Røvolvfjellet	2	2021-2022

BEHOV FOR VIDERE REGISTERINGER/ KARTLEGGING	STED	PRIORITET	TIDSPLAN
Lage en oversikt med kartfesting av ulike installasjoner, tilrettelegging (ruter, bruer, tilrettelagte leirplasser), merkede scootertraseer. Samarbeid med GIS-ansvarlig hos Statsforvalteren.	Hele området	1	2021-2022
Gjennomføre sammenlignende undersøkelser rettet mot slitasje på stier og leirplasser i områder der dette ble gjennomført på 80 og 90 tallet – for å få en oversikt over slitasje og sårbarhet for vegetasjon og terreng i et lengre perspektiv.	Røsanden og Røa	1	2020-2021
Sårbarhetsvurdering av vegetasjon og dyreliv langs Mugga. Kartlegging av leirplasser.	Muggavassdraget	2	2022

KULTURMINNER - INFORMASJON/ TILRETTELEGGING	STED	PRIORITET	TIDSPLAN
Kulturminner - registrering og sårbarhet. Kartlegge kulturminner i området og vurdere sårbarheten for ferdsel. Dette må gjøres i samarbeid med kulturminnemyndigheten. Særlig steinalderboplasser ved Røsanden, fangstanlegg langs Mugga og Røa.	Hele området	2	2022-2025
Falkefangst i Femundsmarka – tuftene kan være sårbare for inngrep fra besøkende. Kan være aktuelt med formidling ved Falkfangerhøgda – detaljerte beretninger om dette i Linnés beretninger	Svukuriset - Falkfangerhøgda	2	2022-2025
Åpne buer i Femundsmarka – 7 av buene er nå fredet. Viktig del av kulturhistorien, og formidling.	Langtjønna LVO og Femundsmarka NP	2	2022-2025
Andre aktuelle kulturminner som kan vurderes for formidling – Krigsminner - Muspelheim	Femundsmarka NP	2	2022-2025
Kulturminner med forbindelse til Røros kobberverk. Et stort antall kulturminner knyttet til kullvedhogst, kullbrenning og kulturminner knyttet til setring, slått, jakt og fiske. En kullbotn med tilhørende koie ved stien mellom Røsanden og Røvollen kan egne seg godt til formidling. Kullmila ved Vassviktjønna som står ubrent er bevart med tak, og her vil informasjon om kullbrenningen og omfanget av aktiviteten bedre opplevelsen av kulturminnet.	Alle verneområder	2	2022 -2025
Samiske kulturminner – det er registrert et antall samiske kulturminner innenfor nasjonalparken. Disse bør kontroll-registreres og suppleres. Det kan være hensiktsmessig å merke/informere om samiske kulturminner der hvor kulturminnene ligger i umiddelbar nærhet til stier/rasteplasser (gammetuft ved Storfiskviktjønna er utsatt for slitasje fra besøkende som raster på stedet).	Hele området	2	2021-2022

ANDRE TILTAK	STED	PRIORITET	TIDSPLAN
Tiltak for å redusere leirslagning og fisking rundt Røvoltjønna på vår/forsommer bør utredes nærmere.	Røvoltjønna	1	2021-2022
Stor sensitivitet for bruk av gammel død ved til bål – bør forsøke å konsentrere bruken av utvalgte leirplasser. Ved at disse anmerkes på kart, og tilrettelegge tydeligere der det tåles mer bruk.	Femundsmarka NP Langtjønna LVO	2	2021-2022

